

Ansökan

Tillståndsansökan enligt kulturminneslagen ställs till Länsstyrelsen, Kulturmiljöenheten, 301 86 HALMSTAD. Av ansökan ska framgå:

- vem som söker och kontaktuppgifter
- beskrivning av vilka åtgärder som ska genomföras
- motiv till angivna åtgärder
- redogörelse av nuläget, exempelvis genom foton, beskrivning eller ritning

Läs mer

- *Kyrkogården - en noaks ark*, Åke Carlsson och Svante Hultengren (2007). Naturcentrum (ncab@naturcentrum.se)
- *Kyrkogårdens form och miljö - planering och vård av begravningsplatser och deras byggnader*, Boverket, Riksantikvarieämbetet och Svenska kyrkans kyrkogårdsdelegation (1991). Allmänna förlaget.
- *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, red. Eivor Bucht (1992). Movium/inst för landskapsplanering, Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
- *Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet*, Naturvårdsverket (2004) (www.naturvardsverket.se)

Kontakt

Kontakta gärna Länsstyrelsens kulturmiljö- och naturvårdsenheter för frågor eller ytterligare information om trädvård på kyrkogårdar.

Länsstyrelsen i Hallands län | 301 86 HALMSTAD | 035 - 13 20 00
www.n.lst.se | lansstyrelsen@n.lst.se

Trädvård på kyrkogårdar

Kyrkogårdens träd - viktiga för natur- och kulturmiljön

Kyrkorna i länet betraktas som en viktig del av kulturarvet och intar ofta en särställning genom sin höga ålder och genom sitt kulturhistoriska värde. Kyrkorna är intimt förknippade med sina kyrkogårdar som skapar vackra och värdefulla miljöer. Kyrkogårdens träd är viktiga element i dessa miljöer. Ofta ingår träden i en större arkitektonisk helhet och är viktiga för hela miljön. I många fall finns det dessutom höga naturvärden på kyrkogårdarna. Träden står ofta i gynnsamma, solbelysta och öppna miljöer där de kunnat uppnå en avsevärd ålder. I södra Sverige utgör parker och kyrkogårdar en av de viktigaste miljöerna för många hotade arter, som är beroende av gamla lövträd.

Denna skrift har tillkommit för att informera Svenska kyrkans församlingar i Hallands län om trädvård, utifrån ett natur- och kulturmiljöperspektiv. Skriften är tänkt att underlätta och klargöra förutsättningarna för det arbete som bedrivs av församlingarna inom detta område. Länsstyrelsen arbetar utifrån de bestämmelser som finns i kulturminneslagen men också utifrån åtgärdsprogram för hotade arter som är upprättade av Naturvårdsverket. Ett av de mer omfattande åtgärdsprogrammen handlar om arter knutna till stora och skyddsvärda träd i kulturlandskapet.

Skriften syftar till att förmedla en samsyn mellan natur och kultur, när det gäller kyrkogårdarnas gröna kulturarv. Skriften har också som syfte att klargöra vad kulturminneslagen innebär för trädvårdsarbetet och i vilka fall Länsstyrelsens tillstånd behövs.

Text och bild: Lena Alness & Kristofer Sjö

ISSN 1101-1084
ISRN LSTY-N-M-08/4-SE

Länsstyrelsens meddelande 2008:4

Kulturminneslagen

Kulturminneslagens (lagen 1988:950 om kulturminnen m m) fjärde kapitel ger ett skydd åt de kulturhistoriska värden som finns förknippade med kyrkobyggnader, inventarier, kyrkotomter och begravningsplatser. Det som i dagligt tal brukar kallas kyrkogård är i kulturminneslagen benämnt som kyrkotomt eller begravningsplats.

Kyrkotomter skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas. (4 kap 2 §)

Begravningsplatser skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas. (4 kap 11 §)

Kyrkotomter och begravningsplatser som har tillkommit före utgången av 1939 får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd av Länsstyrelsen. (4 kap 3 och 13 § §)

Vilka arbeten som kräver Länsstyrelsens tillstånd kräver ofta en bedömning av det enskilda fallet. **När det gäller trädvårdsarbeten på kyrkogården bedömer Länsstyrelsen att åtgärder som innebär avverkning och nyplantering av fler än enstaka träd behöver tillstånd.** Vanligt underhåll av trädbeståndet, exempelvis beskärning eller dyl, behöver inte Länsstyrelsens tillstånd.

Inför avverkning och nyplantering bör samråd alltid ske med Länsstyrelsen, oavsett om det är ett mindre eller större arbete som planeras. Länsstyrelsen kan då avgöra om åtgärderna är tillståndspliktiga eller ej.

Ett flertal "mindre åtgärder" kan i slutändan innebära större förändringar, som i sig hade varit tillståndspliktiga och som kan ge upphov till väsentliga ändringar. En trädvårdsplan medför, förutom att planeringen underlättas, också en förenklad tillståndshantering för församlingarna. Länsstyrelsen kan i ett beslut ta ställning till de åtgärder som trädvårdsplanen beskriver och därmed undvika flera separata tillståndprocesser.

alla trädslag som är lämpliga att hamla. Vanliga trädslag i sammanhanget är ask, alm och lind. Nyhamling eller återhamling av gamla träd bör övervägas noga och utföras av kunnig personal.

Trädvård

Genom en kontinuerlig besiktning av träden kan man avhjälpa problem innan de blir stora och kostsamma och man har möjlighet att sprida arbetsbördan över tid. Den regelbundna skötseln och den successiva förnyringen av kyrkogårdens vegetation bör göras genom långsiktig planering, för att undvika att vegetation utarmas och kyrkogårdens karaktär drastiskt förändras.

Många församlingar väljer att upprätta en **trädvårdsplan** som fastställer det framtida trädvårdsarbetet med nyplanteringar och avverkningar. Genom trädvårdsplanen finns möjligheter att med en större eftertanke planera trädvården utifrån den enskilda kyrkogårdens speciella förutsättningar. Planen underlättar också planeringen genom att framtida kostnader kan förutses och den gör att församlingen inte behöver söka tillstånd för varje enskild åtgärd.

Trädvårdsplanen kan skickas in till Länsstyrelsen som godkänner och tar ställning till de åtgärder som föreslås.

I en trädvårdsplan bör följande aspekter ingå:

- karta som beskriver trädens placering, trädslag och uppskattad ålder
- genomgång av trädens status, gärna med bedömning utförd av auktoriserad person
- beskrivning av planerade åtgärder med tidsplan

Att i en trädvårdsplan planera kyrkogårdens trädvård en lång tid framöver är en komplicerad uppgift. Trädvårdsplanen bör ta hänsyn till kyrkogårdens kulturmiljövården men också de naturvärden som kan finnas där. Inför att en trädvårdsplan upprättas rekommenderas att ta kontakt med Länsstyrelsen för en diskussion kring utgångspunkterna.

Om arbetena med trädvårdsplanen planeras bli omfattande kan det vara motiverat att anlita särskilda kompetenser som t ex landskapsarkitekt eller en person med kompetens inom naturvärdesbedömning. Svenska Trädföreningen (ideell organisation som arbetar med certifiering) kan förmedla kontakter med personer som yrkesmässigt arbetar med träd och trädvård.

www.tradforeningen.se

Trädmiljöer

Parker och kyrkogårdar utgör en av de viktigaste miljöerna för rödlistade arter (hotade och sällsynta växt- och djurarter) i södra Sverige. **Grova och för sin art gamla och ihålliga träd har en mycket stor betydelse för fauna och flora.** Generellt kan sägas att ju äldre ett träd är - desto artrikare. Ihäliga träd innehåller ofta murkad ved (mulm) som gynnar många insekter. Insektsarter lever i håligheterna på de gamla träden tillsammans med häckande fåglar och fladdermöss. Svampar, mossor och lavar täcker bark och ved. Flera arter är helt beroende av denna speciella miljö av gamla träd i solbelysta lägen.

Många växt- och djurarters tillbakagång kan sättas i samband med de stora grövre trädens försvinnande ur landskapet. Trädbeståndet på bland annat kyrkogårdar är en mycket viktig tillflyktsplats för växter och djur. Dess betydelse har ökat i takt med att andra områden med fristående träd, exempelvis parker och alléer, har minskat i omfattning. De fristående trädens antal har

också minskat genom igenväxning av ängar och betesmarker. Kombinationen av gamla träd, stor tillgång till ljus och påverkan av dammiga vägar och åkrar gör många kyrkogårdsträd till en av de artrikaste lav- och mossmiljöerna.

Trädkransen är ofta det mest karaktärsskapande och dominerande elementet. Större kyrkogårdar har ofta träd-rader utmed gångvägar och längs gravkvarteren. Dessa planteringar ingår i en arkitektonisk helhet och har stor betydelse för kyrkogårdens kulturhistoriska värde. **Det ställs därför höga krav både vad gäller vård av de befintliga träden och på återplantering av nya träd.**

Vissa kyrkogårdar är mer fria i sin gestaltning medan andra har karaktären av parkmiljöer anlagda utifrån ideal som präglas av symmetri och räta linjer. Dessa kyrkogårdar präglas ofta av regelbundna gravkvarter omgivna av tuktade häckar. Träden i rader och kransar är till stor del av samma ålder och art. Ofta är de hamlade eller beskurna för att det enskilda trädet ska underordna sig helheten. Varje träd ingår i en större arkitektonisk helhet som präglas av en sträng symmetri.

En kyrkogård som starkt präglas av parkidealet för också med sig höga krav på skötsel, underhåll och återplantering.

Det är viktigt att bevara den enhetliga prägeln i trädader och planteringar. När träd i dessa specifika miljöer behöver ersättas med nya kan kulturmiljövärde göra det motiverat att avverka även friska träd. Utgångspunkten är att kyrkogårdens kulturhistoriska värde och karaktär ska behållas. De flesta kyrkogårdar och framförallt kyrkogårdarna utanför städerna präglas sällan av samma stränga enhetlighet och symmetri. Ofta är dock kyrkogårdarna planerade eller ändrade utifrån liknande ambitioner och med samma ideal som grund. Gravkvarter, trädader och trädkrans har ofta förändrats över tid. Träd har avverkats och nya har planterats efter hand och delar av den ursprungliga karaktären kan ha gått förlorad.

På många landsbygdskyrkogårdar är trädkransen det viktigaste elementet. I ett öppet landskap har trädkransen en särskilt stor betydelse. I normalfallet förnygras en trädkrans successivt – enstaka skadade träd ersätts med nya av samma art. Rätt trädvård förlänger livet på de befintliga träden och ger möjlighet att successivt plantera ersättningsträd där det skapas en na-

turlig lucka. På landsbygdskyrkogårdarna finns ofta inhemska arter som alm, lönn, ask, lind, oxel och ek. Vid återplantering är det oftast de inhemska arterna som är att föredra, både ur natur- och kulturmiljösynpunkt.

Med solitärträd menas fristående träd på kyrkogården. Dessa kan vara medvetet placerade på platsen eller tillåtits utvecklas av en tillfällighet. Träden är ofta av en annan art än de i trädkransar eller trädader, exempelvis kastanj eller s k "hängträd" som hängask eller hängalm. De har ofta haft möjligheten att utvecklas fritt och kan med tiden ha uppnått avsevärd ålder och storlek. **Solitärträden kan ha stor betydelse för miljöns karaktär.**

Träd kan också vara planterade parvis vid kyrkogårdsingångar eller vid kyrkoentrén. Ibland ingår de i trädkransen men utmärker sig genom att vara mer dominanta eller av en annan art. Dessa portalträd är ofta betydelsefulla för den kulturhistoriska miljön och har en lång historisk kontinuitet.

Att hamla träd är en gammal tradition. Hamlade träd på kyrkogårdar är oftast tillkomna av arkitektoniska, estetiska eller praktiska skäl. Ett återkommande problem på många kyrkogårdar runtom i länet är att träd hamlats med för långa intervaller. Träden kan då ha kommit till skada. **Hamlade träd, i trädkrans eller trädader, kan med fördel förnyas successivt eftersom ett nyplanterat träd relativt snabbt når upp till samma storlek som de övriga.** Ett lagom intervall för hamling ligger mellan tre till tio år. Bästa tiden att hamla ett träd är under juli, augusti och september. Hamlade träd har ofta höga naturvärden och har små kronor och drabbas därför inte lika lätt av stormfällning eller fläkning. Träd som hamlas regelbundet blir ofta äldre än fritt växande träd. Det är inte

